

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav bohemistiky

**PRVKY ROMANTISMU V POVÍDKÁCH
BOŽENY NĚMCOVÉ**

Bakalářská práce

Vypracovala: Jitka Švestková

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

České Budějovice

2008

Poděkování:

Děkuji prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc., za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady a čas, který mi věnoval.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma **Prvky romantismu v povídkách Boženy Němcové** vypracovala samostatně pouze s použitím literatury uvedené v Použité literatuře. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 8. srpna 2008

.....
Jitka Švestková

ANOTACE

Prvky romantismu v povídkách Boženy Němcové

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda, do jaké míry a jakým způsobem jsou povídky Boženy Němcové ovlivněny romantickou inspirací.

Text je rozdělen na několik kapitol. Na začátku je definován romantismus, vypočteny jeho hlavní motivy a také zmíněno přijímání tohoto směru v českém literárním kontextu 19. století. Další část se zabývá tím, kam v tomto kontextu patří Božena Němcová, čím se ve svých textech zabývala, jakým stylem psala a co ovlivnilo její tvorbu. Poslední oddíl je zaměřen na praktický rozbor povídek a jejich komparaci. Povídky jsou rozebrány jednotlivě a řazeny chronologicky podle data vzniku. Texty, u kterých můžeme vidět romantické prvky, jsou rozebrány detailněji. Naopak povídky, které nejsou romantismem příliš inspirovány, jsou popsány stručněji. V závěru zhodnotím nejčastěji používané motivy, celkový charakter povídek i míru zasažení díla Boženy Němcové romantismem.

ANNOTATION

Components of romanticism in Božena Němcová tales.

The main goal of this work is establish, how and which in a way is affected the Božena Němcová tales by romantic inspiration.

Text is divided for some few parts. On the start is defined romanticism, here are calculated the general ground and mentioned the ingestion this direction in 19. century in this literary context. Next part of work are acted, where belong in this context Božena Němcová, wherewith she acted in hers parts, which style she needed for writing and what was influence hers production. The last part is oriented of practise analysis tales and on their komparation. Titels are take to patrts one by one and line up chronological by the date of comment. In the texts where we can sight romanticism elements, are dismantled for particular. On the end I will most often valorize being used motives, total character of tales and margin of engagement of romanticism for Božena Němcová works.

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. VYMEZENÍ POJMU ROMANTISMUS.....	7
2.1 Základní motivy a témata romantické literatury.....	12
3. VÝVOJ A PŘIJÍMÁNÍ ROMANTISMU V ČECHÁCH.....	14
4. ZASAZENÍ B. NĚMCOVÉ DO DOBOVÉHO LITERÁRNÍHO KONTEXTU.....	22
5. ROZBOR POVÍDKOVÝCH DĚL.....	27
6. ZÁVĚR.....	48
7. POUŽITÁ LITERATURA.....	51

1. ÚVOD

Při vyslovení jména Boženy Němcové se téměř každému asociuje název jejího nejznámějšího díla Babička. Přesto si i její povídky zaslouží stejnou pozornost a právě jim se budeme v této práci věnovat. V době, kdy Němcová tyto povídky psala, se česká literatura výrazněji měnila. Zaměřila se na širší okruh čtenářů a volila témata, která byla blízká prostým lidem. Přesto, že romantismus nebyl v českém literárním kontextu přijímán příliš pozitivně, v dílech některých autorů romantické prvky najdeme. Zároveň se do těchto děl dostává i další směr, který pomalu nastupoval do české literatury a tím byl realismus. V díle Boženy Němcové se tedy prolíná několik inspiračních tendencí, ať už je to klidný *biedermeier*, revolučnější romantismus či sblížování s realismem. Protože nás zajímá především romantismus, nejprve se zaměříme na jeho definování, typické rysy a motivy. Dále nás bude zajímat, jak byl tento směr přijímán a chápán v české literatuře. A také, na co se v tomto kontextu zaměřovala Němcová, jaké byly její texty a čím byly ovlivněny. Poté rozebereme jednotlivé povídky a v závěru se zaměříme na shrnutí nejdůležitějších a nejčastějších romantických motivů, které se v těchto příbězích objevují.

2. VYMEZENÍ POJMU ROMANTISMUS

Některé rysy, které dnes můžeme označit jako romantické lze najít již ve středověké literatuře. Jako umělecký směr se však romantismus začal vyvíjet až na konci osmnáctého století a zvláště pak ve století devatenáctém. Zasáhl celou Evropu a to nejen na poli uměleckém, ale i osobním, změnil smýšlení lidí a stal se jejich životním postojem. V každé evropské zemi se vyvíjel odlišně a v jinou dobu.

Romantismus je výrazně individualistický proud, který reaguje na nové životní podmínky a vyjadřuje zklamání z vývoje společnosti. Člověk byl vyřazen ze společnosti, uvědomoval si rozpor mezi sebou a světem. Vznikl konflikt člověka jedince a společnosti, konflikt srdce a světa. Člověk stál osamocen proti světu, snažil se uplatnit své schopnosti, ale setkával se s nepochopením. Osamocenost člověka vedla k tomu, že jeho snažení většinou končilo nezdarem. Tento sociální konflikt se pak projevuje i v oblasti umělecké.

Od počátku se romantismus stavěl proti klasicismu a osvícenství a jejich požadavku po normativnosti světa. Také měl odlišnou představu o státu. Osvícenci podporovali organizovaný stát a silnou vládu, romantikové naproti tomu zdůrazňovali jeho jednotu, tradici a jazyk. Kladli požadavky na jeho sebeurčení a samostatnost. Romantismus respektoval jedince a nechtěl, aby byl podřizován společnosti, kladl důraz na to, aby jeho jednání nebylo ničím omezováno.

Romantismus ve svých požadavcích navazuje na preromantismus, který znamenal přechod od klasicismu k romantismu. Preromantismus, označován také jako sentimentalismus, se rozvíjel v období, kdy končil feudalismus a nastupovala buržoazní kultura. Člověk se v této době začínal cítit jako součást společnosti, pociťoval odpovědnost za její řád a byl aktivní ve společenském dění. Kladl se velký důraz na cit ve vztahu k životu i společnosti. Preromantismus se vyvíjel v úzkém vztahu s potřebami národního hnutí. Více zdůrazňoval přirozený cit a touhu. Prosazoval prolínání literárních druhů

a žánrů. „Preromantická koncepce vedla nadto k jistému synkretismu druhovému. Epice dávala formu vznícených lyrických popisů a vzrušených dialogů, lyrické básně slučovala do rámce eposů, dramatu dávala lyrický charakter, verš uvolňovala a próze dávala podobu básnické prózy.“¹ Tento směr začal prosazovat dříve nepopulární žánry, jako román či povídku. Důležitým tématem se stal svět přírody, která představovala určitou dokonalost. Byla velká, vznešená, ale zároveň také prostá. Inspirací pro novou literaturu byl také národní jazyk, minulost, slovanství a lidová slovesnost. Změnilo se i postavení básníka, ten se stylizoval do podoby barda, proroka či lidového pěvce, který mluví za celý národ. Pro preromantismus je příznačný zájem o folklór, související s hledáním národní specifičnosti, kterou mladá generace spatřovala právě v lidové tvorbě. Pro tuto generaci se stal lid základem celého národa a lidové písně se začali začleňovat do národní literatury.

Se zájmem o obyčejného venkovského člověka a venkovskou kulturu se do literatury také dostává žánr idyly. Jsou v ní zobrazovány čisté venkovské mravy a příroda, ke které je v tomto prostoru velmi blízko. „Klasická vyváženost a symetrie uspořádaného světa idyly zde nabývají výrazného citového a morálního významu. Vyváženost a řád idylického světa se stávají mravním apelem.“² Tento žánr byl hlavně typický pro období sentimentalismu.

Tyto ideály romantismus dále rozvíjel. Bylo pro něj příznačné uvolnění všech pravidel, což vedlo k rozvoji nových literárních druhů a k jejich prolínání. Co se týče stylu psaní, romantismus dal autorům jistou svobodu. Uvolnil verše a rýmy, jazyk obohatil mluvou obyčejných lidí. Jediným autorovým cílem bylo strhnout čtenáře. V poezii se staly oblíbenými veršovaná povídka, epos či dramatická báseň. Próza, stejně jako poezie,

---

¹ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 171.

² Hrbata, Zdeněk. Romantismus a Čechy. Vydání první. Jinočany : Nakladatelství H&H, 1999. s. 42. ISBN 80-86022-58-7.

sloužila především k odhalení autorových pocitů, snů a představ. Pro tuto potřebu sloužily kratší útvary jako povídka či novela a dále také román. Do prozaických textů se často vkládaly veršované pasáže, dialogy či dopisy, próza se lyrizovala, do veršů se dostávala hudebnost. Autoři také používali mnohoznačná slova či obrazná pojmenování, což pro čtenáře znamenalo větší zapojení do díla, musel se více snažit, aby postřehl smysl řečeného. V romantických dílech se často objevují kontrasty mezi dobrem a zlem, morálním i společenským. „Mluví-li se o romantismu jako o výrazu nespokojenosti se světem, připojuje se k termínu nespokojenost jako podstatný znak přívlastek „zásadní“, „rozhodná“, „hluboká“ atp. V této kvalitativně nové intenzitě, „hloubce“ se vidí zásadní, specifický rozdíl proti situaci v 18. století, v tom je jeden z hlavních důvodů, proč se odděluje „romantismus“ jako směr od proudů 18. století, od sentimentalismu či preromantismu, které jinak měly s „romantismem“ mnoho společného a také vycházely z poznání rozporů, z nespokojenosti se skutečností, avšak kompenzovaly to smířlivostí a iluzemi“³

Romantikové zaujímal ke světu různý postoj a ten pak převáděli do svého díla. Zobrazovali pouze tu část světa, kterou si zvolili, tu, která na ně zapůsobila. „...kladli důraz na opravdovost přímého, ano vášnivého prožitku, v němž shledávali vlastní zdroje činnosti tvůrčí a zároveň záruku pravdivosti slovesného díla“⁴ I v romantismu měl básník výjimečné postavení, „byl chápán jako člověk výjimečné citlivosti a imaginace, schopný vyslovovat, co jiní nanejvýš jen tuší. Dílo se představovalo jako výraz tvůrceva nitra a prožitků.“⁵ Autor zprostředkoval čtenáři svět skrze svou vlastní zkušenost. Tito autoři prožívali i svůj život ve jménu romantismu. Vše chtěli sami vyzkoušet, zažít

---

³ Štěpánek, Vladimír. Z dějin obrozenské literatury. Vyd. první. Praha : Československý spisovatel, 1988. s. 188.

⁴ Novák, Arne, Novák, Jan V. Přehledné dějiny literatury české. Vydání páté. Brno : Nakladatelství Atlantis, 1995. s. 411. ISBN 80-7108-105-1.

⁵ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 208.

dobrodružství, vidět exotická a tajemná místa. Romantická literatura je plná výjimečných autorů i pohnutých a tajemných osudů. Romantikové svůj odpor ke skutečnosti nejčastěji řešili únikem do nějakého exotického fantazijního světa. Často se také obraceli do minulost nebo spoléhali na lásku. Někteří autoři však neutíkali a zaujali jakýsi aktivní postoj ke skutečnosti, který ve svých dílech zobrazovali nejčastěji rozervanectvím. Tito umělci projevovali zájem o národ a jeho dějiny a o lidovou tvorbu, tyto hodnoty se pro ně staly jedinými skutečnými a nezkaženými. „...co objevil romantismus to byl lid – a romantismus jej objevil nejen jako něco, co pomáhalo boji proti kosmopolitickému klasicismu, proti všeobecně platným pravidlům a konvencím, ale i jako původní jednotu postavenou vůči moderní rozervanosti. Byla tu zásada, že umění je a musí být v každé zemi jiné, aby neodpovídalo jen potřebám elity, ale také osobitosti lidu.“⁶

Tak jako romantismus sám jsou rozporné i jeho definice a názory na něj. Například Slovník literární teorie definuje romantismus jako „jednu ze základních vývojových etap evropské literatury a umění, vytvářející v první polovině 19. století široký a vnitřně diferencovaný umělecký proud. Romantismus kladl do popředí požadavek originality, svobodné hry imaginace a tvůrčí aktivity umělce. Zdůrazňoval absolutní svobodu, spontaneitu a emocionální angažovanost. Romantismus se konstituoval jako umění výhradě subjektivistické a individualistické. Zobrazuje konflikt jedince a společnosti. Také vyjadřovaný protiklad „srdce a světa“, nabýval v tvorbě romantiků různých podob rozčarování a zklamání, v němž vyznívalo téma rozporu mezi krásným osobním snem na jedné straně a nepřátelskou skutečností na straně druhé.“⁷

Ve své knize Původ a podstata romantismu Ernst Fischer píše, že některé definice označují romantismus jako cit, který stojí proti rozumu a jiné ho chápou jako revoluční

---

⁶ Fischer, Ernst. Původ a podstata romantismu. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. s. 207.

⁷ Vlašín Štěpán (red.). Slovník literární teorie. 2. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1984. 468 s.

hnutí. Fischerův názor na romantismus je poněkud odlišný a také více politický. Označuje ho jako „úhrn rozporů vyvíjející se kapitalistické společnosti, filosoficky, literárně a umělecky odražených v maloměšťáckém vědomí...Od poloviny osmnáctého až do poloviny devatenáctého století byl romantismus rozhodujícím postojem ducha. Tento postoj nemohl být jiný než rozporuplný, neboť maloměšťáctvo bylo souhrnem společenských rozporů.“⁸

Protože se zabýváme romantismem jako literárním směrem, přikláníme se spíše k názoru Jaroslavy Janáčkové, která píše, že: „Romantismus tlumočil nárok jedince na volnost a na ničím neomezované jednání. Dobíral se porozumění pro lidské nitro, touhu, sen i nejasná tušení a vůbec pro podvědomí (věnoval pozornost snu, halucinaci, vášni, intimním erotickým prožitkům.) Obhajobu individuality vztahoval také na národ, na jeho svébytnost i snahy po sebeurčení. Současný svět, plný politických převratů a změn ve způsobu života, se romantikům jevil jako cosi rozbitého a chaotického, co se dožaduje nového uspořádání. K tomu mělo vydatně přispívat umění.“⁹

Z těchto názorů je zřejmé, že romantismus byl, kromě jiných, ovlivněn také politickými okolnostmi. Reagoval na ně uměním a tvorbou autorů, kteří si uvědomovali rozpory soudobého světa.

---

⁸ Fischer, Ernst. Původ a podstata romantismu. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. s. 115.

⁹ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 206.

2.1 Základní motivy a témata romantické literatury

Podle Ernsta Fischera „Pro romantické rebely neexistovala žádná privilegovaná témata, ale všechno se stávalo předmětem vhodným pro umění.“¹⁰ Autoři používali širokou škálu nejrůznějších motivů, přesto se některé často opakovaly a staly se pro romantismus typickými, a proto zde připomínáme alespoň ty nejčastější.

Zaměření romantismu na individualitu se projevuje ve výrazných literárních postavách. Romantický hrdina může splývat s autorem. Spisovatel do něj vkládá své vlastnosti a názory. Hrdinové jsou stejně tajemní jako autoři. Jejich život má nějaká tajemství a osudová směřování. Je zdůrazněn jejich cit, kterým se řídí, jemuž podléhají, a na základě kterého také trpí. Člověk je zobrazován, jako někdo, kdo se tragicky střetává se světem, s nímž nesouhlasí. Je kladen důraz na jedinečnost, které si je romantický hrdina vědom. U hlavních postav se projevuje onen rozpor srdce a světa. Hrdina stojí osamocen proti celé společnosti, se kterou se dostává do sporu. Touží po svém ideálu, často lásce, a ví, že ho nemůže dosáhnout.

Nešťastná láska je také častým romantickým motivem. Muž se zamilovává do ženy, kterou nemůže mít, mnohdy bývá vdaná. Přesto je hrdina schopen této lásce vše obětovat, aby ho nakonec ničila skutečnost samoty a nenaplnění lásky, která je pro něj vším a je mimořádná až osudová. Také romantické hrdinky se zamilovávají vášnivě a oddaně, ale jsou spoutány společenskými konvencemi nebo mají již závazky k jinému muži. Kdyby byla láska dosažitelná, přestala by být pro romantické autory atraktivní. Stejně jako láska byla v romantismu důležitá i erotika. „Romantismus vyžadoval od lásky...dokonalé spojení, odevzdanost, úplné zvniternění vnějších projevů, krystalizaci živelného požitku v

---

¹⁰ Fischer, Ernst. Původ a podstata romantismu. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. s. 119.

požitek uvědomělý, nekonečné bytí uprostřed proměnlivé hry jevů, trvalou syntézu nebeské a pozemské lásky“¹¹

Hrdinové často utíkají do přírody, která by jim měla být utěšitelkou a ochranitelkou. Přesto se vedle přírody člověk cítí ještě nepatrnější. Obdivuje ji, ale zároveň ho také děsí. Mnohdy se v ní zrcadlí pocity člověka, a proto romantikové zobrazují přírodu v noci, tajemnou, jedinečnou a nebezpečnou.

Romantikové zvláště milovali tajemná, opuštěná a neznámá místa, zříceniny hradů, obrazy noci, měsíčního svitu a hrůzy. Motivy hradů můžeme vidět hlavně v gotických a historických románech. „Hrad je místem historického děje, případně kulisou dotvářející historický nebo historizující rámec fabule...Vedle toho může být historickým a současně symbolickým prostorem...Třetí základní význam hradu je dán jeho specifickou funkcí uzavřeného prostoru, místa svázaného s hrdinovou přítomností, s jeho soudem...“¹² Příbuzné motivy mohou být například zřícenina hradu, hrobka či klášter. „Zalíbení v tajemném nacházelo svůj výraz v motivech jezer a noci. Luna a hvězdy na nočním nebi byly znamením nedosažitelnosti, výrazem marné touhy člověka překonat tíhu pozemského určení a dotknout se ideálu.“¹³

Nespokojenost autorů s přítomností se odrazila i v cestách jejich hrdinů. Cesta, pouť a poutník jsou také častými motivy. Hrdina chce najít něco jiného, co by bylo lepší než přítomnost a skutečnost. Subjekt nemá ve společnosti své místo, nikam nepatří, a proto se vydává na cestu. Chce poznat nová místa a porovnat je s těmi, která zná. Touží po svobodě a volnosti. Na těchto cestách se odkrývá skutečná romantická povaha hrdiny. Subjekt se může na cestu vydat dobrovolně a octnout se v samotě, kterou si sám zvolil.

---

¹¹ Fischer, Ernst. Původ a podstata romantismu. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. s. 182.

¹² Hrbata, Zdeněk. Romantismus a Čechy. Vydání první. Jinočany : Nakladatelství H&H, 1999. s. 31. ISBN 80-86022-58-7.

¹³ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 207.

Někdy je ale hrdina donucen vnějšími okolnostmi k útěku a samotě, s nimiž se pak musí vyrovnávat. Subjekt nejčastěji uniká do dalekých a exotických krajů nebo do svého vlastního mytického a fantazijního světa. Autoři ve svých dílech nejčastěji od přítomnosti utíkají do minulosti, zvláště do středověku.

3. VÝVOJ A PŘIJÍMÁNÍ ROMANTISMU V ČECHÁCH

V Čechách se romantismus rozvíjel hlavně ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století. Již na konci let dvacátých se začaly ozývat hlasy volající po sblížení literatury s realitou a životem. Česká společnost si uvědomovala své potřeby a šlo jí především o zrealnění národní literatury. Z literatury zmizel učenecký ráz, stávala se záležitostí celého národa. Došlo i k proměně tematické základny. Zájem o dějiny se přesunul do bližších dob a minulost byla chápána jako příklad pro soudobé snahy. Do centra pozornosti se přesunul také folklór, který byl pro soudobou společnost důležitý. Oproti předchozímu období však nešlo o zásadní změny ideové či slohové. „Zatímco ve dvacátých letech vystupovala však do popředí spíše abstraktnější, mytologizující a heroizující složka preromantismu, uplatňují se v třicátých a čtyřicátých letech spíše ty jeho odstíny, které vystihuje jeho synonymum sentimentalismus.“¹⁴

Spisovatelé starších období si začali uvědomovat, že svým vysokým pojetím literatury se rozešli s realitou života, proto se ve třicátých a čtyřicátých letech stala nezbytnou literatura blízká široké veřejnosti. Literatura si vytkla propagační a výchovné cíle a jedním z nich se stala propagace národního jazyka, snaha rozšířit jeho používání do veřejného života. Kromě jazyka propagovala literatura také pojem vlasti a zdůrazňovala význam českého lidu. Důležité se staly hodnoty morální, poctivost, rozhodnost, citová a mravní čistota. Byla to snaha o rozšíření vlasteneckého programu do celého národa.

---

¹⁴ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 312.

V literární tvorbě se ale začaly tyto tendence projevovat negativně. Autoři svá díla stavěli podle přesných schémat, tak aby sloužila jejich výchovnému záměru. Příběhy i postavy byly schematické a násilně přizpůsobované autorovu záměru. Vedle pokračovatelů starší literatury, která chtěla vychovávat a propagovat, se rozvíjela literatura revolučnější, která vyjadřovala současnou dobu.

Na počátku třicátých let se objevil postoj revoluční, který byl prožíván jako individuální vzpoura jedinců a osamělců. Z politického hlediska spočíval v odmítnutí feudálního řádu a také v odporu k novému kapitalistickému útisku. Tento postoj měl velké literární možnosti, které českou literaturu spojily s vývojem ostatních evropských literatur. Romantismus se tak stal jedním ze směrů literatury národního obrození. „Obrození naše v době romantické lze uvést na patero základních pojmů; jsou to národnost, slovanství, jazyk, dávnověkost, lidovost; obory slovesné, které sloužily těmto ideálům, byly soustavně a úspěšně pěstovány.“¹⁵ Ne všichni ovšem přijali myšlenky romantismu okamžitě. Ve stejné době se v literatuře také vyvíjel kontroverznější směr *biedermeier*. „*Biedermeier* pojmenovává významnou část beletrie, která...mířila k výchově nevýbojného, obětavého a družného Čecha a k jeho ušlechtilé zábavě...*Biedermeier* miloval uzavřené prostory, nevzrušivé děje a vyrovnané povahy. Vyhledával zátiší a závětrí útulných krajin a domácností...*Biedermeier* se od romantismu zásadně lišil pojetím autora a čtenáře. Autor zdůrazňoval svou obyčejnost, příslušnost k lidem, o nichž píše a jež oslovuje. Čtenář měl být baven, povzbuzován i vychováván.“¹⁶

Společnost se také stále utkávala se vztahy feudálními. Až v polovině čtyřicátých let začala česká společnost pomalu prosazovat svůj program. Začalo také docházet k rozporům mezi buržoazií a lidem, zostřovali se třídní protiklady. Revoluční postoj měl

---

¹⁵ Novák, Arne, Novák, Jan V. Přehledné dějiny literatury české. Vydání páté. Brno : Nakladatelství Atlantis, 1995. s. 356. ISBN 80-7108-105-1.

¹⁶ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 209.

však nadále romantický charakter. Lidé byli málo politicky uvědoměli a tak se o změny snažili opět izolovaní jedinci. Oproti předchozímu období došlo ke změně v tom, že za individuálním snažením byla vidět národní inspirace.

Romantismus rozvíjeli umělci, kteří vytvářeli již preromantismus, ve třicátých letech získal širší základnu a přidala se k němu i skupina literátů, kteří právě vstupovali do literatury. Z mládeže let třicátých se v romantickém směru tohoto období nejvíce uplatnil Máchů. „A bylo to právě vydání Máchova Máje roku 1836, které vyvolalo řadu kritik zaměřených proti romantismu. Kromě jiných byl odpůrcem romantismu například Josef Kajetán Tyl, který přišel s novým pojetím literatury, která by byla dostupná širokým čtenářským vrstvám a zároveň by vytvářela vědomí národní jednoty. Tyl chtěl svým programem naplnit potřeby vzdělávacího a výchovného systému, který by byl dostupný širokému okruhu obyvatel. Tyl naprosto odmítal romantickou, výjimečnou osobnost, byla to pro něj pouze osobní psychologická nálada, která postrádala hlubší smysl.“¹⁷ Proti J. K. Tylovi stál například Karel Sabina, který se naopak Máchy, romantismu a osobnosti básníka zastával. „Podle Sabiny je poetická podstata skryta v básníkově nitru a navenek se realizuje jen částečně v jeho díle. Básníka netvoří myšlenka a její zpracování, ale tvořivá osobnost.“¹⁸ Podobné názory jako Sabina měli také Václav Bolehmír Nebeský nebo Karel Havlíček Borovský, který také vystoupil proti Tylovi, jeho kritické myšlení se ale později obracelo spíše na nastupující realismus.

„Romantikové bojovali o skutečnost života, o novou společnost, ale mimoděk byli puzeni k tomu, aby život dočasně nahradili uměním, krásu společenskou krásou uměleckou. V romantismu byla silná tendence, aby život a umění splývaly. Romantický

---

¹⁷ viz Haman, Aleš. Nástin dějin české literární kritiky. 1. vydání. Jinočany : Nakladatelství H&H, 2000. s. 131. ISBN 80-86022-63-3.

¹⁸ Haman, Aleš. Nástin dějin české literární kritiky. 1. vydání. Jinočany : Nakladatelství H&H, 2000. s. 30. ISBN 80-86022-63-3.

postoj podněcoval k odvážné tvorbě nových a účinných forem. Na jeho podkladě byla nová česká literatura, literatura národa teprve se obrozujícího k plnosti své existence, schopna vytvořit samostatným, vlastním činem národní dílo rovnocenné nejvyspělejší tvorbě světové.“¹⁹

V polovině třicátých let, kdy se romantismus zrodil měl revoluční tendence, směřoval vpřed a vycházel z reality. Jeho nevýhodou bylo, že se zaměřoval na jedince v době, kdy bylo potřeba obracet se k národu. „...na současníky působil jako odvrát od společnosti, která musila být pozvolna vedena, vychovávána, budována, aby sen mohl se jednou proměnit ve skutečnost, projevoval se negací a často i pesimismem, zatímco historickou skutečností a potřebou byl růst, víra, optimismus.“²⁰

Podobný názor má i Eva Kalivodová: „Romantický individualismus byl v českém prostředí brzděn a usměrňován kolektivními projekty. Patřila k nim lidovými koncepty Tylova... Byly to projekty a snahy, jež musely čelit velmi reálným střetům s politickou realitou, která jejich programovost ještě posilovala, a která je v půlce století téměř zmařila.“²¹

Literární teoretikové dělí romantismus na různá odlišná či vzájemně se prolínající období. Například Aleš Haman dělí český romantismus na dvě linie. První z nich je romantismus odosobňující, mezi jehož hlavní představitele řadí spisovatele, kteří se narodili v prvním desetiletí 19. století, hlavně Tyla a Erbena. Jedná se spíše o autory, kteří byli na přechodu mezi sentimentalismem a biedermeierovskou větví romantismu. Literatura tohoto období kladla do popředí hlavně vlastenectví a národní uvědomění. Právě

---

¹⁹ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 316.

²⁰ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 320.

²¹ Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 57.

tímto zaměřením na národ se liší tato linie od druhého proudu českého romantismu, kterým byl romantismus subjektivizující. Tato generace spisovatelů vstupovala do literatury na počátku třicátých let a více než na národ a lid se zaměřovala na subjektivní pocity jedince, jeho individualitu a osamělost. U této linie reprezentované především K. H. Máchou najdeme všechny motivy typické pro romantismus, jako jsou například rozervanectví, zklamání ze života, osamělého jedince, poutníka či zříceniny hradů.²²

Jiné dělení nám například předkládá Vladimír Štěpánek ve své knize *Z dějin obrozenské literatury*. Českou romantickou literaturu dělí na dvě období. Prvním z nich jsou třicátá a čtyřicátá léta, kdy literárně působila starší jungmannovská generace a také nastupovala nová generace autorů třicátých let. Zde se romantismus teprve vyvíjel a jeho nejvýznamnějším představitelem byl Mácha. V letech čtyřicátých k tomuto období řadí další autory, například Němcovu a Havlíčka. Jako druhé období českého romantismu chápe padesátá léta, kdy se spisovatelé v důsledku zhoršení společenských poměrů znovu obraceli k romantickým prvkům a snažili se aktivně reagovat na změny ve společnosti.²³

Literární jazyk předešlých let usiloval o exkluzivitu a vzdálil se od spisovného jazyka, ve třicátých letech se proto autoři snažili o srozumitelnost a přirozenost literárního jazyka. Již se nevytvářeli nové prostředky, začalo se více využívat zvukové stránky jazyka. Užíval se spisovný jazyk, který byl někdy obohacován o prvky mluveného jazyka.

Poezie tohoto období vycházela ze stejných poznatků jako poezie preromantická, ale ve svém romantickém snažení rozvíjela také nové formy jako byl nový typ balady nebo lyrickoepická básnická povídka, dále se rozvíjely ohlasy lidové poezie a subjektivní lyrika. Organizování a budování společenského života vedlo k rozvoji společenské poezie

---

²² Haman, Aleš. *Česká literatura 19. století*. Vydání 1. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2002. s. 59-96. ISBN 80-7040-539-2.

²³ Štěpánek, Vladimír. *Z dějin obrozenské literatury*. Vyd. první. Praha : Československý spisovatel, 1988. s. 165-201.

a zpěvu. V básních bylo zobrazováno postavení člověka ve společnosti a v přírodě. Tematicky a kompozičně se poezie inspirovala také u folklórních žánrů. V básních byly zobrazovány individuální pocity člověka, i poezie se sbližovala se životem. V tomto období se také začala rozvíjet poezie satirická a didaktická.

Oproti předchozímu období se začala plně rozvíjet také próza. V próze třicátých let se zobrazuje především rozvoj společnosti a národa, vznikalo také širší publikum. Dřívější próza, která byla spjatá s buržoazií, rozvíjela také její zájmy, které byly v té době nenáročné a omezené, měla hlavně funkci zábavnou. V tomto období se zájem o prózu začal zvyšovat a to jí umožnilo, aby se začala vyvíjet také aktivněji. Přesto měla vzhledem k úrovni čtenářů stále zábavnou funkci a příliš se nelišila od předchozího období. Výjimku tvořila tvorba romantická, která navazovala na linii preromantickou. V těchto letech ovšem neměla romantická próza publikum a tak se výrazem romantické literatury stala poezie. Léta třicátá můžeme chápat jako dobu příprav a počátku vývoje prózy, která se skutečně rozvinula až v letech následujících. Romantickou prózu tohoto období reprezentuje hlavně Karel Hynek Mácha, v jehož díle se objevuje rozpor iluze a deziluze.

V polovině let čtyřicátých došlo v literatuře ke krizi. V době, kdy společnost již spěla k revoluci, literatura byla stále zábavná, sentimentální a výchovná. Nyní se začala literatura ještě více snažit o zobrazení reálného života národa, bylo to hlavně v podobě humoresky, satiry a reportážních obrazů. Nejznámější autoři obrazů byli Havlíček a Němcová, zobrazovali v nich hlavně venkovské téma.

Literatura až do této doby reagovala na potřeby a rozvoj společnosti, ale až v roce 1848 mohla zobrazovat společnost při nějaké politické akci, revoluci. Revoluce také zapůsobila na proměnu literatury. Zanikly některé již přežitě formy, ale naopak se vyvinuly nové literární druhy, hlavně publicistické. „Poučena zkušenostmi roku 1848 mohla však

v průběhu padesátých let dořešit své původní cíle směřující k zobrazení národního života (Němcová) a jeho lidových tradic (Erben), a to zpravidla na úrovni odpovídající nové etapě ve vývoji národní společnosti, jež prošla revolucí, byť i nezdařenou.“²⁴

Následující literární období probíhalo ve společenském prostředí již konstituovaném a to mu nabízelo nové cíle a odlišný charakter. Na literaturu byly kladeny požadavky, aby podporovala společenský boj za svobodu. Literatura navázala na předběžný vývoj. Vracela se k národní minulosti, především k husitskému období a stále měla blízký vztah k folklórní tvorbě. Začala si vybírat ty žánry, prostřednictvím kterých bylo možno přímo a okamžitě reagovat na případné změny. Hlavně to byly žánry, které mohly být vnímány kolektivně. Byly to například dramata či písně, vznikl také zvláštní typ písní politických. Próza měla v tomto ohledu velmi malé možnosti, vznikaly především povídky, které měly obtíže v oblasti tematiky, kde převládala historie. Jejich produkce se ani nedá srovnávat s velkou produkcí ostatních žánrů. Próza se opět vracela k tematice venkova, zde se snažila zobrazit hlavně proměnu vztahu vrchnosti k poddaným. Poezie „nechce už být výrazem toliko individuálních problémů, odmítá poetizovat skutečnost, nýbrž touží sama být společenským činem.“²⁵

Jak uvádí Vladimír Štěpánek, přichází v padesátých letech druhá vlna českého romantismu. Podněty k jejímu vzniku bývají podle Štěpánka vykládány jako nepříznivé okolnosti, obtížná osobní situace básníků a politická tíseň bachovského období.²⁶

Revoluce přinesla pád feudalismu a tím se také dokončil proces formování českého národa.

V tomto období se také dovršuje literární obrození. Vláda ovšem obnovila cenzuru a

---

²⁴ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 460.

²⁵ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 477.

²⁶ viz Štěpánek, Vladimír. Z dějin obrozené literatury. Vydání první. Praha : Československý spisovatel, 1988. s. 169.

vydala tiskové zákony, kterými omezovala publicistiku. V době bachovského absolutismu si přesto někteří autoři našli způsob, jak vyjádřit odpor k novému útlaku. Následkem těchto událostí se v literatuře vytvořila pokroková linie autorů. Tito autoři ve svých dílech opět připomínali lid, jeho hrdinství, moudrost a národní život. „Všechno to mělo vliv na rozvoj realistických tendencí v próze let padesátých, tedy v době, kdy nedostatek vnější aktivity národního života musel být nahrazován aktivitou vnitřní.“²⁷

Zážitek revoluce pomáhal lépe poznat realitu a pochopit její podstatu. To způsobilo, že do literatury začalo pronikat stále více realistických tendencí. V próze padesátých let lze ve srovnání s prózou předrevoluční pozorovat mnohem větší nasycenost realitou. Obrazy byly sice vytvářeny stále ještě za silné citové účasti, avšak tento subjektivní moment už nebyl zdůrazňován jako hlavní smysl sdělení: sama realita v nich definitivně zaujala přední místo.²⁸

Vrcholným dílem tohoto období se staly povídky Boženy Němcové.

---

²⁷ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 501.

²⁸ viz Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 501.

4. ZASAZENÍ BOŽENY NĚMCOVÉ DO DOBOVÉHO LITERÁRNÍHO KONTEXTU

Božena Němcová se nejspíše narodila kolem roku 1820, o přesném datu se stále vedou spory, podobně jako o tom, kdo byli její skuteční rodiče. Již její život má romantické rysy. Její původ není přesně známý, žila těžký život, setkala se s chudobou, neporozuměním a celý život hledala pravou, osudovou lásku.

Do literatury vstoupila ve čtyřicátých letech svými básnickými pokusy, které ji ale do literárního povědomí národa nezařadily. Popularitu si získala až svými texty prozaickými, byly to především národopisné obrázky, pohádky a pověsti, jejichž sbírání se věnovala. Inspiraci nacházela převážně u venkovského lidu, zajímala se o jeho život, tradice, pohádky a příběhy.

Božena Němcová se stala spisovatelkou v době, kdy české literatuře chyběla výraznější ženská autorka. „Němcová slibovala sen o tvůrčí emancipované ženě splnit.“²⁹ V tomto období romantismus dozníval a pomalu nastupoval realismus. Do popředí v té době vystupovala próza a začínaly se psát tzv. obrazy ze života. V díle Němcové se ale stále projevují některé romantické rysy. „Její umění je rozděleno mezi realism a romantism. Němcová dovedla odpozorovat velmi jemně a prolínavě mnohé detaily životní, zvláště hmotný a mravní byt, venkovského lidu. Její osoby zvláště vesnické nevisí ve vzduchu stojí pevně na svých nohou, velmi důvěrně spjaty se svým rodným krajem, připoutány k němu starým poutem zvyku a obyčeje.“³⁰

Němcová dokázala své příběhy vyprávět velmi poutavě. „Potřebovala však vypravování vědomé si své vlastní moci, své nezávislosti na látkách, jichž se zmocňuje, vypravování, kterému půvabu dodává vypravěč, když je prezentuje jako promluvu v aktu

---

²⁹ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 243.

³⁰ Šalda, F.X. O předpokladech a povaze tvorby. Vyd. 1. Praha : Československý spisovatel, 1978. 733 s.

živého povídání.“³¹ Na tomto principu vznikly například *Obrazy z okolí domažlického*. V nichž uplatnila svou znalost této oblasti a místního nářečí.

Zpočátku se zabývala převyprávěním lidových příběhů, ale protože nevycházela z konkrétního směru, obohatila tato vyprávění o nové prvky. „Oproti stručnosti lidového projevu ulpívá se zálibou na popisu různých detailů z reálného života. V jejím životě i díle se ale také setkáváme s příznaky, které poukazují na romantická východiska...Němcová je spíše jev přechodu od romantismu k realismu, jev postromantický“³²

Její zálibu na popisu detailů dokládá i to, že „děj v nejlepších povídkách nebývá jednotný, osoby postrádají často psychologického prohloubení (zvl. povahy zlé) a pravdivosti (jmenovitě činitelé z kruhů panských), rozvoj epický často zdržován líčením, popisem, tak že se zdá, jako by Němcová nemohla proniknouti pro samé fábory, šátky, pentle atd. k srdci a duši těch pestrých postav venkovských, avšak na druhé straně nahrazují tyto nedostatky aspoň poněkud nevšední znalost národního života a jazyka, lehký sloh a vřelý cit...Další zjev jejích povídek je hluboká pravdivost jejích charakterů z lidu proti povrchní, ideální nepravdivosti jejích charakterů z vyšších vrstev společnosti.“³³

Postavy skutečně nejsou příliš charakterizovány. Jejich povaha většinou vyplývá z jejich chování nebo z děje. „Zlí lidé bývají u ní nejednou zkaženi špatnou civilizací. Proti nim stojí člověk od přírody dobrý, který i když klesne shodou nepříznivých okolností až do zločinu, není přece mravně zvrhlý...Ve světě Němcové vládne prozřetelnost, která jakoby se pokaždé vtělila v nějakého moudrého dobrého člověka: ten zasáhne vždycky, kdykoli se

---

³¹ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 246.

³² Haman, Aleš. Česká literatura 19. století. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2002. s. 119. ISBN 80-7040-539-2.

³³ Hanuš, Josef. Božena Němcová v životě i spisech. Praha : Spolek pro vydávání laciných knih českých, 1889. 144 s.

životní okolnosti spikly proti dobrým postavám a kdykoliv by to s nimi mohlo špatně dopadnout. Je tu i plno chudšů, krajně obětavých, andělsky dobrých a vznešených.“³⁴

Její záliba ve sbírání lidových příběhů se projevila také v pohádkách. Báchorky, které slyšela opět převyprávěla, ale větší důraz než na příběh, kladla na jejich podání, protože právě v něm spatřovala největší kouzlo tohoto žánru. Takto vzniklo vydání *Národních báchorek a pověstí*.

Život prostých lidí využívala i pro své práce publicistické, ve kterých kritizovala měšťanskou povýšenost a zdůrazňovala potřeby lidu, svou pozornost také obracela k problémům sociálním. „Všechny její dosavadní literární zkušenosti i znalosti ji přiváděly k hlavnímu cíli obrozenské literatury, k zobrazení českého národního života na českém venkově. Její poznání společenského života ji naproti tomu přivádělo k modernímu románu, k osvětlení, popřípadě i k uměleckému řešení soudobých sociálních konfliktů“³⁵

„Kolem roku 1848 beletristická práce B. Němcové polevila. Jen několik novinových článků a hrstka soukromých dopisů (mnoho jich autorka zničila v obavách před policejními kontrolami) dokládá, jak inspirující to byl čas pro svobodomyšlnou ženu a spisovatelku. Zato v třiletí 1854-1856 vznikla většina povídek B. Němcové a také *Babička*.“³⁶

V padesátých letech soustřeďuje ve svých dílech oba zájmy z předchozího období, tedy zobrazení českého národního života i jeho sociálních problémů.

Největší význam mají v české literatuře její beletristické prózy. „...od sklonku roku 1852 usilovala o vytvoření prozaického uměleckého obrazu, který by nebyl jen reprodukcí existující pohádky,...a nebyl ani jen cestopisným záznamem nebo publicistickou studií,

---

³⁴ Šalda, F.X. O předpokladech a povaze tvorby. Vyd. 1. Praha : Československý spisovatel, 1978. 733 s.

³⁵ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 576.

³⁶ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 248.

i když umělecky procítěnou a komponovanou.“³⁷ Ve svých obrazech ze života se snažila ukázat venkovský lid, s jeho zvyky a láskou k vlasti, snažila se v nich najít prostého člověka, který by mohl reprezentovat vlastnosti celého lidu. Mezi tato díla patří převážně *Babička* a dále i některé povídky, například *Obrázek vesnický*, *Dlouhá noc* či *Pomněnka šlechtné duše*. Další část její tvorby tvoří povídky s dějovým příběhem, které se „včleňují do rozvinuté tradice novelistické literatury.“³⁸ V těchto textech opět poznává české životní prostředí i jeho psychologii. Mezi tyto prózy patří například povídky *Baruška*, *Sestry*, *Karla* a *Divá Bára*.

Němcová byla sběratelkou lidové slovesnosti a venkovský lid také velmi dobře znala. V jejích povídkách tedy patří mezi hlavní postavy právě prostí lidé, kteří jsou zobrazováni ve svém typickém prostředí a při svých běžných denních povinnostech. Němcová ukazuje, jak ryzí má venkovský lid charakter a jak je ve srovnání s bohatými lidmi dobrý. Ve většině povídek vystupuje jedna hlavní postava, která se nepřízní osudu dostává do nelehké životní situace. Právě tím, jak se postava zachová nám Němcová ukazuje charakter venkovských lidí: jsou dobří, mají rádi přírodu, dokáží se obětovat pro druhé, pokud jsou zamilovaní jejich láska je velmi silná.

V povídkách se často objevuje autorský vypravěč, který mluví o postavách a ději a obrací se ke čtenáři. Vypravěč se často ztotožňuje s hlavní postavou. „Epická jednota a soudržnost je dána postavou vypravěče, který je zaujat předmětem svého vyprávění, je v něm přítomen a zjevně straní demokratickým právům lidových vrstev.“³⁹

---

³⁷ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 580.

³⁸ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 589.

³⁹ Otruba, Mojmír, Homolová, Květa. Čeští spisovatelé 19. století. Vyd. 1. Praha : Československý spisovatel, 1971. 255 s.

„Němcové nebylo cizí romantické snění, přitom však síla jejího uměleckého vidění se projevovala v schopnosti realisticky tlumočit celé bohatství jevů obsažených ve skutečnosti a neopominout přitom její typické rysy“⁴⁰

Božena Němcová se nezabývala pouze psaním, věnovala se také studiím botanickým, přírodopisným i studiu lidského těla. Všechny své znalosti pak využívala ve svých textech. Její největší zálibou se přesto stalo sbírání lidových příběhů a také studium lidu. Na svých cestách, které byla nucena podnikat kvůli častému stěhování, poznávala venkovský lid u nás i na Slovensku. Zajímali ji jeho příběhy, zvyky i mluva a právě ty se staly základem jejího literárního díla. Spisovatelské činnosti se věnovala téměř celý život, nejintenzivněji zhruba po dobu deseti let. Nejprve se věnovala svým studiím, cestám a sběratelské činnosti, postupně začala finančně strádat a jediným zdrojem příjmů byla její tvorba. „Němcová se snažila o něco soudobě málo běžného – být spisovatelkou profesionální. Psala ráda, ale psala i proto, aby vydělala.“⁴¹

Božena Němcová zemřela po dlouhé nemoci a ve velmi chudých podmínkách roku 1862 v Praze.

---

⁴⁰ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. s. 567.

⁴¹ Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 60.

5. ROZBOR POVÍDKOVÝCH DĚL

Dlouhá noc (1846)

Tento příběh je spíše obrazem ze života. Autorský vypravěč, zde vypravěčka, mluví o tom, že se vesnické tradice postupně mění, podle toho, co je módní a také si stěžuje na to, že už se tyto zvyky začínají zapomínat. Potom popisuje, co je to slavnost dlouhá noc a jak probíhá. Dále vypráví příběh dívky Madlenky, která byla zvolena královnou dlouhé noci a bála se za krále zvolit Jiřího, kterého ale měla velmi ráda. Když si vyznali lásku a Jiří byl zvolen za krále, příběh pokračoval oslavou dlouhé noci a výhledem do dalšího roku, kde byli Madlenka a Jiří stále spolu.

Jediné, co bychom mohli považovat za romantické, je inspirace lidovou slavností a vyprávění o této vesnické tradici, které je zde dáno více prostoru než samotnému příběhu. Vypravěčka popisuje slavnost a vše co je na ni potřeba velmi detailně. Jde jak o tradiční jídlo, které má chasa k večeři, tak i o oblečení, které si bere královna noci.

Domácí nemoc (1846)

Jako romantický prvek můžeme v této povídce vidět lásku k vlasti, protože romantikové si rodné země a jejího obyvatelstva velmi cenili. V příběhu je tato láska zobrazena v podobě tzv. domácí nemoci. Tou trpí ti lidé, kteří museli opustit svůj domov a odjet do ciziny, bývají to hlavně prostí lidé. Většinou byli k odjezdu přinuceni nějakými vnějšími okolnostmi a v cizí zemi nenacházejí lepší svět než je u nich doma, na vesnici. Často se tam cítí osamělí, přebyteční a cizí.

Na počátku této povídky je rozhovor autorské vypravěčky a Aničky, která vypráví o své zkušenosti s domácí nemocí. Zažila ji, když musela odjet ke strýčkovi do Vídně. Mrzelo ji, že jí nikdo nerozumí a od nikoho neslyší českou řeč, osamělé chvíle si zpříjemňovala zpíváním českých písní. Aničku trápila osamělost mezi lidmi, touha po

domově a vnitřní stesk, který si nechávala pro sebe, tedy pocity typické pro romantické postavy. Potkala tam jednu starou ženu, která byla z Čech a také ji sužoval stesk po domově. Její syn byl původem Čech, ale nyní už znal jen německou řeč, což ji velmi trápilo. Říkala: „*radši bych byla, kdyby byl syn sprostým sedlákem, aspoň bych se mohla s ním potěšit...Jako by to ani nebylo mé dítě!*“⁴² Matka svého syna stále miluje, ale mnohem milejší by jí byl jako prostý český člověk než zámožný obyvatel Vídně, takhle je pro ni téměř cizím člověkem. Pro Aničku a tu starou ženu by bylo nepředstavitelné vzdát se svých kořenů. Právě v této lásce a touze po domově můžeme vidět romantický motiv. Vlast, odkud lidé pocházejí, je jim tak drahá, že ze stesku po ní dokáží onemocnět. Domov si připomínají svou řečí a národními písněmi, což jsou další hodnoty, které romantikové vyzdvihovali.

Obrázek vesnický (1847)

Autorský vypravěč na začátku mluví v ich-formě, jde o rozhovor dvou dívek, které vyprávějí o lásce, o pravé romantické lásce, která už není ani mezi venkovským lidem. Sedláci chtějí hlavně to, aby se jejich děti dostaly do dobré a bohaté rodiny. „*Jen v čistých, vroucích duších zahoří láska opravdová, horoucí, která člověka blaží a šlechtí.*“⁴³ Kritizují sedláky, kteří lpí na svém majetku. „*Vzhůru se mysl jeho nepovznese... Mrav jeho je čistý, prostý, ale není zušlechtěn, rozum zdravý, ale nevzdělaný, upřímné, dobré srdce, ale nedůvěrné, samostatnost však již dávno pod jhem – zanikla. Toho jest vinno vychování.*“⁴⁴ Autorský vypravěč (jedna z dívek) vypráví své společnici příběh, který slyšela od jedné ženy. Byl to příběh dvou lidí, Hany a Tomše, kteří se milovali, ale vinou rodičů se nemohli vzít. Oba mladí lidé byli nešťastní. Každý si musel vzít někoho jiného. Tomeš Hanu tolik

---

⁴² Němcová, Božena. Chýše pod horami a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. s. 15.

⁴³ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 200.

⁴⁴ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 201.

miloval, že nedokázal žít bez ní, a tak se zabil. Hana z toho byla nešťastná, ale po čase se jí ulevil a žila klidně až do stáří, kdy zemřela. „*Hrob spojil milence, které zlost bezbožníka, neústupnost a surovost vlastních rodičů rozvedla.*“⁴⁵

Romantické rysy zde má příběh lásky i láska samotná. Kvůli tomu jak se zachovají druzí lidé jde o lásku nenaplněnou a nešťastnou. Hlavní hrdinové jsou osamoceni, nemohou se vzbouřit vůči společnosti, která je připravila o smysl života. Na své snahy rezignují, ale Tomeš svou bolest neunes a vykoná poslední velké gesto, kterým se chce zbavit svého utrpení a rozhodne se pro smrt. Oba zamilovaní jsou nešťastní, jeden z nich pro svou lásku umírá a jak naznačuje autorský vypravěč, až smrt znovu spojí milence, což je další charakteristický rys romantické lásky. Totiž, že je to pravá, tragická a věčná láska, která překoná i smrt.

Tomšovi sice chce pomoci jeho přítel, ale pak zjistí, že jediné, jak mu může pomoci, je nechat ho zemřít a tak se ho ani nesnaží zachránit. V tomto činu můžeme vidět také lásku, ale lásku mezi přáteli. Jeden pomůže druhému opustit tento svět, protože ví, že jinak by se trápil a neprožil šťastný život, jen by pomalu umíral.

V této povídce se k sobě milenci z počátku chovají jako přátelé. Není mezi nimi fyzická láska, jen láska duševní.

Tato povídka „ukazuje, jak se „autentická výpověď účastníka“ proměňuje v příběh...Naznačený problém je nejprve příležitostí k poměrně rozsáhlému autorskému komentáři, který vystupuje z vazby původního dialogického kontextu a obrací se k neurčenému, zato širšímu čtenářskému publiku...Němcová staví kompoziční uspořádání děje na protikladu, jenž je zdrojem dramatickosti: nejprve vypráví o takřka idylickém zrodu velké, šťastné lásky s neméně radostnou perspektivou sňatku, v druhé části se krok za krokem už jen naplňuje tragický úděl obou milenců. Zvrat přichází náhle a neodvratně,

---

⁴⁵ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 211.

hranice mezi štěstím a neštěstím je ostrá a jednoznačná...Následující vylíčení příčiny konfliktu a stejně tak průběhu dalších událostí vytváří fikci, jež zobrazuje některé aspekty rodinných poměrů na venkově, vztahy mezi sedláky, necitlivost jejich povah, nesvéprávné postavení dětí vůči rodičům i bezmocnost těch, kteří cítí potřebu pomoci.“⁴⁶

Čertík (1851)

V této povídce také převládá obraz venkovského života. Mladí lidé z vesnice se sejdou na přáستvu a podle tradice si vyprávějí příběhy. Všichni jsou vystrašeni pohádkou o čertovi, že se polekají hříbete, které se snaží dostat do světnice. Romantická je zde pouze inspirace lidovým zvykem.

Baruška (1853)

Romantické prvky v této povídce vidíme, podobně jako u ostatních, v hlavní postavě. Tou je mladá děvče Baruška, kterou podle zvyku otec pošle na zkušenou do města k příbuzným. Na vesnici ji měli všichni rádi, dobře se starala o celé hospodářství, byla velmi krásná a chytrá. „*Baruška měla ducha už probuzeného, a schopnostem jeho jen nedostávalo se příležitosti zadost učiniti sobě... cítila Baruška tajnou touhu po velkém městě, ale jinak ráda měla samotu v přírodě...*“⁴⁷ Jako romantickou můžeme vidět Baruščinu touhu po jiném světě, kterým je zde město. Je to pro ni něco neznámého, ale pociťuje, že by to mohlo obohatit jejího ducha. I ve městě se od ostatních liší, především svým vychováním a dobrými mravy. Přesto, že se jí ve městě nelíbí, zůstává tam a všechny své strasti snáší. „*Rok není věčnost, chci trpělivě snášeti a obětovati Bohu ty trpkosti; zkouší mne Bůh; kéž bych byla nalezena důstojná.*“⁴⁸ Z tohoto trápení ji vytrhuje malíř

---

⁴⁶ Šmahelová, Hana. Autor a subjekt v díle Boženy Němcové. 1. vyd. Praha : vydavatelství Karolinum, 1994. 209 s. ISBN 80-7184-003-3.

⁴⁷ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 77.

⁴⁸ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 91.

Vojtěch Lesenský. Ten je ale zkažený městem a s Baruškou nemá zpočátku dobré úmysly. Když ale uvidí nevinnost Baruščinu, něco se v něm změní. „...nebyl zlý, jen lehkomyšlný člověk; hlas ten úzkosti plný zahřměl mu do svědomí, pohled nevinný, ale přímý jako blesk projel jeho duši; osvítil ji a očistil a navrátil ho sobě samému.“⁴⁹ Začne mít Barušku rád, a když ji kvůli němu zatkne stráž, je schopen jí vše obětovat. Svého činu velmi lituje. „Prohřešil jsem se velice proti Tobě, trpím však za to muka, jakých Ty neznáš.“⁵⁰ Sám začne prožívat romantické pocity, silnou lásku, vinu za to, co udělal. Své pocity realizuje v umění a vládá je do obrazů, které pak dá Barušce. Nakonec si vyznají lásku a odjedou spolu do Říma, kde se nějaký čas společně vzdělávají. „Pak se stala záhy paní Lesenská okrasou těch nejvznešenějších společností, jako byla dříve okrasou venkovské osady...“⁵¹

Na rozdíl od jiných povídek, zde Baruščin postup k vyšší společnosti dopadá šťastně. Když se v jiné povídce snaží lidé dostat k vyššímu stavu, končí často hůře, než kdyby svůj přirozený stav přijali. V tomto příběhu je to tím, že Baruška se dostává ke vzdělanější společnosti pro své kvality a ne svůj majetek.

Pomněnka šlechtné duše (Rozárka) (1854)

Romantické prvky má v této povídce postava Rozárky. Setkává se s ní autorská vypravěčka a nejprve představuje její fyzický vzhled a pak její vlastnosti. Vyrůstem byla Rozárka malá a hrbatá, jediné, co na ní všichni obdivovali, byly krásné dlouhé vlasy. Co se týče jejího charakteru „Ona sama považovala se za tu nejnepatrnější osobu; byla vděčna za každé dobré slovo, za každý upřímný pohled, a přece stála vysoko nad námi všemi.“⁵² Její ošklivost v kontrastu s krásnými vlasy, které všichni obdivují a její čistý, nezkažený charakter Rozárku od ostatních lidí odlišují, to vše z ní dělá typickou romantickou postavu.

---

⁴⁹ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 101.

⁵⁰ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 114.

⁵¹ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 126.

⁵² Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 130.

Přesto, že její rodina pochází ze šlechtického rodu, nyní žije velmi nuzně. Rozárka vydělává peníze jak může, stará se o rodinu a také má ráda všechny vesnické děti, kterým často vypráví pohádky. Romantikové si národních pohádek velmi cenili a také se věnovali jejich sbírání, proto jsou pohádkové příběhy pro romantismus také typické. Lásku Rozárka poznává skrze věrného přítele Antonína, který ji před ostatními brání, a na kterého má ona velký vliv. S vypravěčkou a jejími dětmi se spřátelí, ale když odjíždějí, vypravěčka jí říká: „*Pro každého máte útěchu, pro každého veselé slovo, a pro sebe jen bolest!*“⁵³ Rozárka se pro všechny obětovala, všichni ji měli rádi a proto je velmi zasáhlo, když Rozárka, poté, co se s ní všichni rozloučili zemřela.

Karla (1855)

Tento příběh je o zoufalém činu matky, která převléká svého syna od narození za děvče, aby nikdy nemusel na vojnu. Její muž zemřel v Německu na domácí nemoc, podobně jako ve stejnojmenné povídce, nevydržel stesk po domově. Romanticky působí postava Karly, o které si lidé myslí, že má nějakou chybu a tím z ní dělají výlučného člověka. „*Tu napadlo chytrou babu, že má Karla snad nějakou chybu, řekla to druhé, ta to jistila třetí a ta jistá známá přinesla rychtářce zvěst, že má Karla na těle hrozné ošklivé znamení, a pro tuto že ji nechce Markyta vdát...*“⁵⁴ Později se dovídáme, že Karla je ve skutečnosti chlapec, že se trápí tím, co jeho matka vymyslela a že už nemůže v té lži vydržet. Romantické by bylo, kdyby autorský vypravěč přiblížil čtenáři vnitřní pocity postavy, ale to se nestane, dovídáme se o nich, až když Karel uteče a přihlásí se na vojnu.

Dalším romantickým rysem je osudové směřování hlavní postavy. Přesto, že Karlova matka Markyta nechce, aby se její syn dostal na vojnu, on po tom touží a jde tam

---

⁵³ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 149.

⁵⁴ Němcová, Božena. Chýše pod horami a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. s. 51.

dobrovolně. Také si vezme za ženu Hanu, se kterou vyrůstal, a která ho brala jako svou přítelkyni, i když on ji nejspíše již dlouho předtím miloval. Po Karlově přiznání v sobě Hana okamžitě rozpozná lásku, kterou k němu cítí a je šťastna, že je muž a že se vezmou.

Typické jsou zde opět popisy venkovského života a zvyků prostých lidí.

Sestry (1855)

Tato povídka se od ostatních velmi liší. Němcová ji vydala ve sborníku Lada Nióla pod pseudonymem Ludmila z Hrádku. Jak píše Eva Kalivodová, Lada Nióla byl projekt Josefa Václava Friče, který se ve svém životě i tvorbě snažil naplňovat romantismus rebelie a v kontextu tohoto spojení vznikly dva texty Němcové, jsou to povídky Sestry a Čtyry doby. Tyto texty „mluví zřetelně o tom, že autorka hledala narativní cesty dovolující výraznější projev ženského subjektu v textu.“⁵⁵

Text je rozdělen na čtyři části, na začátku každé z nich je nějaké přísloví, které se hodí na následující děj. Jsou to přísloví slovanských národů – polské, ruské a české. „K osamostatnění stadií-oddílů příběhu, které se tak částečně vyvazují ze struktury dramatu, dochází díky opakovanému použití podobného postupu, kterým je rozkrýván jejich obsah: motem každého oddílu je slovanské přísloví, které funguje jako zneklidňující předznamenání“⁵⁶

Prvním příslovím je: *Láska velkých pánů lehčí jest než mech.*⁵⁷ Tato část začíná obrazem krásné večerní přírody, když vychází měsíc. Hlavní postavou je dívka Hedvika. Několikrát je zde zmíněno, že je velmi krásná. Všichni mladí muži o ni stojí a každému se velmi líbí. Hedvika je ale zamilovaná do Roberta, se kterým se tajně schází v lese. Již zde může čtenář tušit, že Robert není takový, za jakého ho dívka považuje. Je to ve chvíli, když

---

⁵⁵ Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 61.

⁵⁶ Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 64.

⁵⁷ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 149.

odchází od Hedviky a říká: „*Ale co tu slibů, přísah u těch děvčat, hned aby se jim navěky zadal. Blázinkové!*“⁵⁸

Hedvika žije se svou sestrou Johannou, jejím manželem a malým synem. Mezi sestrami je velmi silné pouto. Sestry by pro sebe dokázaly všechno obětovat. Když se jednou Hedvika za Roberta modlí, promlouvá autorský vypravěč a z jeho slov je patrné, že opět něco není v pořádku a potvrzuje tak čtenáři jeho podezření. „*A Hedvika klečí ve své komůrce, prosí o požehnání nebes pro svoji lásku. – Ubohá, ubohá Hedviko!*“⁵⁹ Již v této části vidíme, jak se příběh liší od ostatních povídek. Jde o tajnou schůzku mladých lidí, kteří se milují. V ostatních povídkách se tyto dvojice takto nechovají. Většinou se odváží chovat se k sobě důvěrněji, až když jsou si zaslíbeni. Hedvika ale podléhá Robertovým lžím a nechává se jím svést, čímž se jejich vztah naplňuje i fyzicky a to je velký rozdíl mezi touto a ostatními povídkami.

Zde začíná další část povídky, která je uvozena příslovím: *Odkud jsem se nadál, že mne slunce ohřeje, odtud na mne mrazy bijí.*⁶⁰ Tato část začíná také popisem krásné přírody, tentokrát jde o zámecký park. Popisuje se slavnost i všichni přítomní a jejich rozhovory. Postupně se autorský vypravěč zaměřuje na Hedviku. Ta v této části prožije velkou krizi, pozná zradu a ztratí lásku. Hedvika zjistí, že to, co jí Robert říkal, je lež, když jde na slavnost na zámek. Je to právě ve chvíli, když si Hedvika hraje se svým synovcem. „Jestliže autorka doprovází výjev Hedviky omráčené bolestí nad necitelným jednáním svého milence obrazem dítěte, hrajícího si bez starostně v trávě, ocitáme se přímo v oblasti Máchova vidění tragičnosti.“⁶¹

---

⁵⁸ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 154.

⁵⁹ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 155.

⁶⁰ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 155.

⁶¹ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. 684 s.

Děj se dále přesouvá do města. Tato část začíná příslovím: *Lépe se jednou zardítí, nežli stokrát zblednouti.*⁶² I tento oddíl začíná klidným popisem a hlavní postavy nevidíme okamžitě. Vypravěč je postupně nalézá a dostává se k líčení jejich osudu. Hedvika a její sestra Johanna jsou ve věznicích. Teprve z vyprávění Johannina manžela Burkharda se dovídáme co se stalo. Hedvice se narodilo dítě a když ji Johanna našla dítě už bylo mrtvé a tak ho vzala a zakopala v lese. Nad touto scénou ale zůstává otazník, protože v textu není řečeno, zda se dítě již mrtvé narodilo nebo zda ho Hedvika ze zoufalství sama zabila. Jedině sestry vědí, jak to bylo doopravdy, ale to se čtenář nedozví. Tělo dítěte se ale našlo a obě ženy byly odsouzeny. Děj se zde dovídáme retrospektivně skrze Burkhardovo vyprávění. „Z hlediska archetypu padlé ženy je charakteristické, že o pádu sester vypráví muž. Jiné – či přepsané – je to, že se s hříšnicemi zcela ztotožňuje. Mužské já přestává být pozorovatelem a splývá se subjektem tragédie; to druhé já, ženské a „hříšné“, nabývá hlasu v ústech muže, který překračuje generové hranice.“⁶³

Poslední část začíná: *Ani radost věčna, ani žalost nekonečná.*⁶⁴ Hedvika se neustále velmi trápila a ve vězení zemřela, přesto před svou smrtí dokázala svému svůdci odpustit. „Smrti však uniknout nemůže – její duši zabila nesprávná láska (ne její, ale milencova), a proto umírá i její tělo.“⁶⁵ Johanna se vrátila domů ke své rodině. Při pohřbu Hedviky jel okolo kočár s Richardem, v tu chvíli Burkhard zavolá „*To je její vrah!*“⁶⁶ Tedy Richard je označen za vraha, nikoli Hedvika. Johanna ale řekne, že Hedvika mu odpustila, že teď už to rozsoudí Bůh. V ostatních povídkách většinou není postava špatného člověka přímo určena. Zde je označen za vraha, lháře a zkaženého člověka Richard. Tedy člověk z vysoké společnosti, zkažený civilizací.

---

⁶² Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 165.

⁶³ Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 67.

⁶⁴ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 179.

⁶⁵ Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 68.

⁶⁶ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 183.

Romantický charakter zde mají ty prvky, kterými se tato povídka liší od ostatních. Je to motiv svedené dívky a také pojetí lásky, která je i fyzická. „Rozběsňených pudů vrhajících v záhubu svého nositele není skoro v díle Boženy Němcové, je to ale např. Hedvika v Sestrách.“⁶⁷ V jiných povídkách se nesetkáme s tím, že by láska milenců byla doplněna i láskou fyzickou. Milenci se k sobě vždy zprvu chovají jako přátelé nebo dokonce sourozenci. To, že se Hedvika fyzické lásce nebránila, se jí stalo osudným. Pro společnost se stala vražedkyní a vyvrhelem, i když jí její rodina stále milovala. Nejhorší to ovšem bylo pro samotnou Hedviku, ta zaplatila za svou nešťastnou lásku životem. „V Sestrách hyne láska i hrdinka povídky zradou a klamem, kterými lehkomyšlný svůdce poznamenal svůj vztah k prosté dívce již na samém počátku. Nicméně ve způsobu zobrazení zůstává stále ještě zřetelně vyznačena hranice mezi citovou proradností na jedné straně a čistou, opravdovou láskou na straně druhé, k níž se ještě, jako zdůrazňující motiv, přidává věrná, až do krajnosti se obětující sourozenecká láska Hedvičiny sestry.“⁶⁸ Hedviku její sestra neustále zachraňuje před smrtí tím, že jí dokazuje svou nehynoucí lásku. Neptá se jí na Roberta, protože ví, že je to pro sestru velmi bolestivé. Jsou duševně spojeny, chápou jedna druhou. Jedna by pro druhou zemřela. Díky Johanně může Hedvika v klidu a s odpuštěním zemřít, což je také to, po čem od Robertovy zrady toužila.

Autorský vypravěč se v této povídce opět ztotožňuje s hlavní postavou, Hedvikou. Vypravěč dokonce naznačuje čtenáři, že to, co se děje, pravděpodobně nedopadne dobře. Autorský vypravěč soucítí s Hedvikou a s jejím tragickým koncem.

---

⁶⁷ Šalda, F.X. O předpokladech a povaze tvorby. Praha : Československý spisovatel, 1978. 733 s.

⁶⁸ Šmahelová, Hana. Autor a subjekt v díle Boženy Němcové. 1. vyd. Praha : vydavatelství Karolinum, 1994. 209 s. ISBN 80-7184-003-3.

Čtyry doby (1856)

Podobně jako předchozí, se i tato povídka od ostatních velmi liší a i zde vládne číslo čtyři a jde v podstatě o zkrácený příběh jednoho života. Hned první věta nám předvádí jeden z nejtypičtějších romantických prvků, jde o tajemné prostředí kaple, které je zde navíc zobrazeno v noci. „*Gotickými, malovanými okny zámecké kaple svítí měsíc.*“⁶⁹ Je tedy noc a do opuštěné kaple vstupuje děvče, které se jde modlit před oltář, na kterém je Kristus a Magdalena. „*To nejsou již slova naučená, modlitba prosby a diků, to jsou slova nejhoroucnějšího zbožňování.*“⁷⁰ Dalším romantickým motivem je v této části láska. Děvče cítí nehybnou lásku, která naplňuje její srdce, ale není to láska k člověku, ale k Bohu.

Druhá část je opět zobrazena v noci a lyrický vypravěč se ihned zaměřuje na dívku, která vychází v noci na zahradu. Toto místo je také tajemné a exotické. Krásná zahrada se postupně probouzí, je plná nejrůznějších květin, příroda se personifikuje. Květiny jsou zde jako děvčátka a motýl je zobrazen jako záletník. Tento popis přírody má romantický charakter, protože je zde zobrazena láska mezi motýlem a květinami, která je na rovině erotiky. Romantickým motivem je zde příroda, ve které se odráží pocity děvčete. Dívka je šťastná, cítí lásku, stejně jako noční příroda, která je také šťastná a plná života. Před děvčetem najednou vyrostne krásná květina a na jejím vrcholu stojí vznešená žena. „*A bohyně sklání se k ní a tiskne políbení na její čelo. – „Tvá na věky!“ šeptá panna posvěcená, klesajíc v opojení na zelený pažit!*“⁷¹ Vše vypadá jako pouhý sen, což je dalším romantickým motivem, zaměřením na sen a rozpor mezi sny a skutečností.

Třetí část začíná svatbou mladé panny. Rodina ji oplakává a i nevěsta působí velmi smutně. „*Duše nevěstina dlí mezi vysokými fikusy u nohou vznešeného obrazu, který ji*

---

⁶⁹ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 392.

⁷⁰ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 393.

⁷¹ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 397.

*zvěstuje učení božské, svobodné lásky, při níž netřeba slibů ni přísah!“*⁷² Zde je opět rozpor mezi skutečností a snem nebo spíše mezi skutečností a tím, po čem děvče touží, přesto se dívka nijak nebouří a svůj osud mlčky přijímá. Nevěsta je v mysli na jiném místě, tam kde je šťastná. Dívka přemýšlí o tom, že stále bude patřit Bohu, i když svou část dá člověku, ale vypravěč čtenáři naznačuje, že to není správné. *„Mníš, že jsi lepší část svoji zadala andělu, trup pak jen člověku – a zatím tě celou pojal d’ábel v náruč.“*⁷³ I v této části vidíme přírodu, v níž se zrcadlí dívčiny pocity. Když dívka prožívá svatební noc, příroda venku je smutná a všechno je blede. Podobné je to s přírodou i druhý den ráno. *„Nebe je šedé, krajina pokryta sněhem, a se stromů padá žlutý list, list po listu, jako naděje zklamaného srdce.“*⁷⁴

Ve čtvrté části kráčí žena celá v černém na nějakou horu a hned na počátku opět vidíme přírodu, která s jejím osudem soucítí či spíše ukazuje, co se odehrává v srdci a duši té ženy. *„Noha její je rozedrána do krve, šat pomazán blátem, poslintám plížící se havěti, roztrhán trním a bodláčím. Země se nezelená nebe nesvíti.“*⁷⁵ Také květiny, které jsou zde zobrazeny, jsou jiné. Ve druhé části, kde je příroda šťastná, jsou to například hyacinty v nejrůznějších barvách a zde pouze trní a bodláčí, které jí dokonce fyzicky ubližuje. Žena je nešťastná nad svým životem, znovu prosí o pomoc Máří Magdalenu. *„Láskou horoucí bych objala celý svět, lásku podávám lidem, a oni mi srdce rozdírají špendlíkem!“*⁷⁶ Žena se modlí a kaje nad svými hříchy, zdvihá ruce k nebi. Najednou se vše rozzáří, z nebe sestupuje ladná děva a odvádí ženu s sebou k světlému trůnu. Tam ji vítají další postavy, nejkrásnější z nich ji objímá. *„Klesá k nohám Jeho, plesajíc s tváří nadšenou: „To je náš Bůh! Bůh ten je láska! Milujte a budete spaseni!“*⁷⁷

---

⁷² Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 397.

⁷³ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 398.

⁷⁴ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 399.

⁷⁵ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 399.

⁷⁶ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 400.

⁷⁷ Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. s. 401.

V prvních dvou částech je romantické především prostředí – gotická kaple a noční zahrada. Děvče pocíťuje nehynoucí lásku, která naplňuje její srdce. Ve třetí části mladá dívka o svou lásku přichází, musí se vdát, protože to vyžaduje společnost. V poslední části je z dívky dospělá žena, které se konečně splní její přání a dostane se k Bohu, k tomu, kterého nejvíce miluje. Bůh se staví na stranu ženy, dává přednost její lásce před požadavky společnosti.

„Tato povídka je subjektivně pojatá a zřetelně biografická zpověď ženy, která obsahuje tři rozhodující momenty:

1. prožívání lásky jako ideálu, v němž erotika splývá s náboženským citem,
2. vystřídaní tohoto stavu deziluzí, pocitem zrady a zklamání, a posléze
3. vykoupení návratem k prvotnímu ideálu, což se však uděje již mimo tento svět. Poprvé, ale také naposledy se Němcová vyjádřila bez ochranného pláště děje či dění a svěřila svou představu jen průhledné obraznosti čtyř alegoricky pojatých obrazů.“⁷⁸

Od ostatních povídek se tato liší tím, že není příliš dějová, vypravěč se soustřeďuje na zobrazení vnitřních pocitů postavy, což je pro romantismus zvláště typické. Dívka, která je nešťastná, pocíťuje silnou lásku, ale musí se podřídit společenským konvencím, toho po čem celý život toužila dosahuje až po smrti, která zde není přímo zobrazena. Autorka v této povídce používá personifikaci, metafory i alegorii. Velmi výrazně zde působí právě příroda, která dokresluje příběh a hlavně pocity hlavní postavy.

Divá Bára (1856)

V této povídce je jedním z romantických rysů hlavní postava – Bára. Kvůli nehodě její matky a následné smrti považují sousedky Báru za divé dítě. Bára se od ostatních liší svým vzhledem. Má dlouhé černé vlasy, veliké modré oči, tmavé černé řasy a obočí.

---

⁷⁸ Šmahelová, Hana. Autor a subjekt v díle Boženy Němcové. 1. vyd. Praha : vydavatelství Karolinum, 1994. 209 s. ISBN 80-7184-003-3.

I svým chováním je jiná. Má velkou sílu, ničeho se nebojí, ani nadpřirozených bytostí. Lidé se jí proto poněkud straní, neustále si myslí, že je pod mocí polednice. Většinu času tráví sama. „*Vesničané se jí buď štítily, buď báli, a jen několik duší ji opravdu milovalo.*“⁷⁹ Jediní, kdo ji milovali, byl její otec Jakub, přítelkyně Elška a kamarád Jozífek. A právě pro svou přítelkyni je Bára schopná udělat cokoliv. Mezi těmito dívkami je podobné pouto jako mezi Hedvikou a Johannou v *Sestrách*, jejich osud ovšem není tak tragický, proto si nemůžeme být úplně jistí, zda by se jejich vzájemná láska a schopnost obětování vyrovnala té sesterské. O Elšku se začne ucházet pan správce, ale ona miluje někoho jiného a správce si vzít nechce. Aby Bára svatbě zabránila, převlékne se za strašidlo a když se vrací správce v noci domů, Bára ho k smrti vyděsí. V tuto chvíli se vyhrocuje napětí mezi ní a vesnicí. Lidé jsou jejím chováním velmi pohoršeni a tak rozhodnou, že když se Bára ničeho nebojí, tak že ji zavřou na jednu noc do kostnice na hřbitově. Lidé se začnou stranit i jejímu otci a nedají mu práci. Bára se nestará o to, jaký dostala trest, ale je jí líto otce. „... *hůř je o tátě, kde ten bude, když mu vzali službu.*“⁸⁰ Ukazuje se, jak má Bára čisté srdce. Strašila pro Elšku a když dostane trest, je jí více líto otce.

Bára je skutečně typickou romantickou postavou. „Je to dívka bez bázně a strachu, žena nového typu ne proto, že by ji děj novely takto vytvořil, ale proto, poněvadž prostředí v němž žila, i lidová tradice, kterou si v mládí osvojila, učinila ji schopnou představovat estetický ideál průbojné ženy, která přerůstá konvenční představy o pasivní úloze ženy v životě.“⁸¹ Liší se od ostatních lidí, kteří z ní mají strach. Žije na okraji společnosti pouze s těmi, kteří ji opravdu milují. Svou lásku umí dát lidem najevo. Sní o lásce k muži, ale nikdy o ní nemluví. Pro přátelství a lásku je schopná hodně obětovat. Dokáže se vzbouřit proti svému okolí. „Mimo svůj střed ji staví samo venkovské společenství. V dívčině

---

⁷⁹ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 103.

⁸⁰ Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 142.

⁸¹ Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. 684 s.

izolaci i v konfliktních situacích však vynikají její vlastnosti: přirozený cit, láska k přírodě, pracovitost, skromnost a především zdravý rozum.“⁸²

Dalším romantickým motivem je hřbitov a kostnice. Bára je zde zavřena celou noc, dokonce si chce lehnout na máry. Tento motiv by se dal zařadit do romantiky hrůzy. Je zde tmavé, tajemné prostředí, všude kolem jsou hroby a do kostnice svítí měsíc. Dokladem toho, že se tento motiv dá označit jako romantický a že byl v té době používán, je například Erbenova Svatební košile. Když přijde ráno, vše se změní. Báru najde na hřbitově myslivec a přizná se jí, že ji už dlouho miluje a že by si ji chtěl vzít. Bára najde tedy opravdovou lásku, myslivec ji miluje takovou jaká je, nemá vůči ní žádné předsudky. Po svatbě odchází se svým manželem do lesa.

Romantickým prvkem je i ztotožnění autorského vypravěče s postavou Báry. Po celou dobu, kdy se lidé Báry straní a zavrhují ji, je vypravěč na straně hlavní postavy. Pouze konec povídky nevyznívá přímo romanticky, protože dochází jakoby k začlenění Báry do kolektivu ostatních lidí. Hlavní postava dochází svého štěstí a lidé už ji nezavrhují.

Chudí lidé (1856)

Tento příběh opět patří spíše k obrazům ze života. Autorský vypravěč je v ich formě a jako jedna z postav se přímo účastní děje. Vypravěčka si pronajme byt v jednom malém městě a seznamuje se s jeho obyvateli. Postupně zjišťuje, že jsou venkovští lidé velmi šlechetní, pracovití a starostliví. Kupecká rodina, u které bydlí, jí vypráví o životě na malém městě, o jejich starostech s podnikáním a sousedech. Vypravěčku ale nejvíce zaujme postava Jakuba, která má i určité romantické rysy. Lidé mu říkají blázne, ale ne proto, že by měl nějakou duševní chorobu, ale „*že je tuze dobrý a poctivý... a že je až příliš*

---

⁸² Šmahelová, Hana. Autor a subjekt v díle Boženy Němcové. 1. vyd. Praha : vydavatelství Karolinum, 1994. 209 s. ISBN 80-7184-003-3.

starostlivý o všechno, co mu kdo svěří.“⁸³ Zvláštní na něm je, že ho nikdo neviděl se smát a pokaždé v kostele tajně pláče, s nikým však o svých starostech nemluví. Každému je nápomocný, ale své pocity si nechává pro sebe. Jednou se ale svěří vypravěčce příběhu se svými zážitky z Itálie. Byl tam jako voják a ve Veroně potkal dívku Mariettu, do které se zamiloval. Ta mu vyprávěla příběh Romea a Julie, a jako by tím předznamenala také jejich věčnou, nenaplněnou lásku. Jakub se stal díky Mariettě lepším člověkem, ale musel odejít a když přišel pro svou lásku, byla již mrtvá. Jakub se tedy vrátil do Čech, ale nikdy Mariettu nepřestal milovat. Kromě Jakuba, který se od ostatních liší a uvnitř sebe prožívá romantické pocity opuštěnosti a smutku ze ztracené lásky, má romantické prvky i láska samotná, hlavně proto, že šlo o Jakubovu životní lásku, která zemřela, ale on ji přesto stále miluje.

Autorská vypravěčka nám ukazuje obyvatele téměř celého městečka, ale zaměřuje se hlavně na ty, o kterých jí vyprávějí její domácí. Objevuje rozpory mezi obyčejnými lidmi, kteří toho sami moc nemají, ale přesto se starají o chudé a mezi rodinami, které jsou bohaté a na svých penězích si velmi zakládají, což je například rodina Martoňova. Ti se pro peníze odstěhují do Vídně, ale stejně jejich příběh nekončí šťastně, mnohem lépe se mají ti, kteří zůstali věrni svému stavu a šťastně žijí ve svém městečku.

Pohorská vesnice (1856)

Vypravěč v této povídce nevystupuje přímo v ději, v první části ukazuje obyvatele vesnice a sleduje osudy mnohých z nich. Zaměřuje se hlavně na mladé lidi a u nich můžeme vidět obraz romantické lásky. Nejvíce je to vidět na příběhu Pavla a Dorly. „...*Pavel miloval Dorlu z celé duše své, pro ni byl by vše opustil, všechno podstoupil, všeho*

---

⁸³ Němcová, Božena. Chýše pod horami a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. s. 232.

se dopustil.“⁸⁴ On sám je postavou téměř romantickou. Objevuje se v něm rozpor rozumu a srdce, se kterým se dlouhou dobu nemůže vypořádat. Neví, zda má poslouchat svého strýce Srnce, který ho nabádá k pytlacení nebo svého přítele Petra, který na něho dává pozor a snaží se, aby pochopil, co je správné. Petr i přes všechno, co mu Pavel udělal, je stále jeho přítelem. V tom můžeme také vidět romantickou lásku v podobě čistého přátelství. Láska mezi Pavlem a Dorlou málem nedopadne dobře, ale Pavel nakonec poslechne své srdce a zjistí, že všechny překážky, které se mu kladly do cesty, si vytvářel hlavně on sám. Stejně dobře dopadne i vztah hraběte s Jelenkou, kteří k sobě směřují už od počátku příběhu, ale svoji lásku si uvědomí až později a na jejich vztahu je vidět romantické osudové směřování, kterému nemůže nikdo uniknout. Stejně silnou lásku cítí také Jan, ale jeho příběh končí smutně a to jeho tragickou smrtí. Své city vyjeví Jelence až ve chvíli, kdy umírá. Tato láska má opět romantické prvky, je to především její tragika. Ovšem, když se detailněji zamyslíme nad Janovým příběhem, zjistíme, že pokud by nezemřel, jeho láska by byla stejně tragická, protože by zůstala nenaplněná, což by bylo typicky romantické a sám Jan by své zklamání z takové lásky prožíval romanticky a možná by i nad smrtí přemýšlel.

Kromě zobrazení lásky, která má romantické rysy, můžeme vidět také inspiraci venkovským životem a hlavně jeho písněmi, které si vesničané často zpívají. Dále jako v jediné z povídek je v *Pohorské vesnici* panstvo zobrazeno jako dobré. Hrabě a jeho matka se starají o potřeby vesnice a snaží se být hospodářům nápomocni a jejich práci jim zjednodušovat. Hrabě je přítelem několika obyčejných lidí, podobně jako Jelenka a Dorla jsou dobrými přítelkyněmi. Naproti tomu zde Němcová ukazuje, že i mezi vesnickým lidem, může být člověk, který je zlý a nepřející, což je v tomto případě Pavlův strýc Srnc.

---

⁸⁴ Němcová, Božena. *Pohorská vesnice, V zámku a v podzámčí*. Vydání druhé. Praha : Československý spisovatel, 1984. s. 114.

V zámku a v podzámčí (1857)

Nejvíce romanticky inspirované jsou zde rozpory mezi vrchností a prostým lidem. V té době se proti těmto rozporům a chování panstva romantikové bouřili. Jsou zde v protikladu zobrazeny marnosti bohatých a bolestný život chudých. Nejvíce romantický je život Kateřiny Karáskové, které zemřel manžel, zůstala se dvěma chlapci a teď nemá kam jít. Starší Vojtěch jde žebrot do zámku a přinese jídlo. V tu chvíli to vypadá, že jejich život bude lepší, ale umírá jeho bratr Jozífek, který byl již dlouho nemocný. Děj se opět obrací k lepšímu, když rodině pomohou Sýkorovi, kteří si je vezmou k sobě, ale přichází další zvrat, matka do rána umírá na cholery. Život Sýkorových se v tomto příběhu pohybuje v jakési sinusoidě, pokaždé, když je vše dobré, tak se to zhorší a naopak. Z Vojtěcha je najednou sirotek, který během jednoho dne přišel o dva nejbližší příbuzné. Ve velkém kontrastu k jeho osudu působí život paní Skočdopolové ze Springenfeldu, která si nechala od manžela koupit druhé jméno, velmi si zakládá na bohatství svého manžela a chce, aby každý viděl, co všechno si mohou dovolit pořídit. Osudy těchto dvou postav se protnou a v závěru je Vojtěchův život lepší a paní Skočdopolová, která se pomalu uzdravuje z cholery, pochopí jakou má život opravdu cenu a co je v něm důležité.

Za příběhem je umístěn doslov, který je tvořen rozhovorem mezi spisovatelem a čtenářem. Čtenář se ptá, proč povídka nemá konec. Spisovatel mu odpovídá, že ji nedělal, „...lidé ji dělali a já ji jen opsal, a poněvadž nejsou ještě u konce a já planetář nejsem, abych jej napřed věděl, - nemohu nic více říci.“⁸⁵ To dokládá oblíbenou činnost Němcové, totiž sbírání příběhů a také zálibu romantiků v lidových vyprávěních.

---

⁸⁵ Němcová, Božena. Chýše pod horami a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. s. 206.

Dobry člověk (1858)

Jako dobrého člověka předvádí autorský vypravěč Jiřího Hájka, který pravidelně jezdí s vozem z Náchoda do Vídně. Hájek je typickou venkovskou postavou, je hodný, všichni si ho váží, sám pomáhá potřebným, ale i přes svůj věk je stále svobodný. Naproti němu stojí Madla, mladá dívka, která se dokáže vzepřít vůli rodičů a místo sňatku se zlým mlynářem raději utíká do Vídně. „*Zima mne láme, když si pomyslím, že bych měla jeho být; raději bych hned do řeky skočila!*“⁸⁶ Romantismus můžeme vidět v jejím vzepření se rodině a v nebojácném útěku do cizí země. Na své cestě se seznámí s Hájkem, zamilují se do sebe a poté, co ji Hájek zachrání před mlynářem, který ji najde ve Vídni, se vezmou. Na rozdíl od jiných povídek, ve kterých se do sebe dva lidé zamilují, zde si to oba uvědomují hned od počátku svých citů a pouze přemýšlí nad tím, jestli je jejich náklonnost oboustranná. V dalších povídkách si to postavy uvědomují až při nějakém zlomovém momentu, sice tuší, co k tomu druhému cítí, ale sami se v tom utvrdí až později.

Jako další romantický motiv můžeme chápat vlastenectví, které Madla pocítí, když je v cizí zemi, kde s ní její paní nezachází příliš dobře. „*Všecka trpělivost ji přecházela; čest osobní i cit uražené hrdosti národní, který doma neznala...*“⁸⁷ Svě češství si tedy uvědomuje až ve Vídni.

Chyže pod horami (1858)

Tento příběh má podtitul Obrázek ze Slovenska a již na jeho začátku můžeme vidět romantický obraz bouřky. Je zde zobrazena rodina, která se modlí, dokud bouře nepřejde. Starý gazda jakoby nastiňoval příběh, když mluví o dešti: „*No, koho ta búrka pod holým nebem zastíhla bude pamatovat.*“⁸⁸ Dále do příběhu vstupuje postava, která je pro romantismus typická, a tou je poutník nebo pocestný. V tomto příběhu je to mladík Bohuš

---

⁸⁶ Němcová, Božena. Dobry člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 11.

⁸⁷ Němcová, Božena. Dobry člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. s. 63.

⁸⁸ Němcová, Božena. Chyže pod horami. Praha : Vydavatelstvo Družstevní práce v Praze, 1950. s. 10.

Sokol, který na své cestě zabloudil. Dále romantická inspirace téměř mizí. Vypravěč předvádí, co zažije tento Čech u slovenské rodiny. Ta mu ukazuje své zvyky a tradice a on jim na oplátku říká, jak se která tradice drží v Čechách. Bohuš pochází z Prahy a poukazuje na to, že některé tradice se pomalu zapomínají. „*Nemělo by to býti, neboť staré naše obyčeje, zvyky a mravy silnou záštitou jsou národního života.*“⁸⁹

Romantickým rysem je také národní jazyk a písně, protože romantikové kladli na tyto národní hodnoty velký důraz. Němcová nám zde předkládá slovenské lidové písně a také mnoho slov a místních termínů ponechává ve slovenštině, jejich překlad uvádí ve vysvětlivkách. Stejně tak i písně zůstávají původní: „*Čože si robila na lúce zelené? Perečko som vila z rúžičky červené...*“⁹⁰

Bohuš Sokol mluví velmi dobře slovensky a proto mezi ostatní zapadá a všichni si ho oblíbí. Zvláště si ho zamiluje Katuška, která je gazdovou vnučkou a je sirotek. Jak je pro Němcovou typické, oba mladí lidé se do sebe téměř nevědomky postupně zamilovávají a až v závěru příběhu si vyjví své city, které přerostly v opravdovou a hlubokou lásku. Ze závěru příběhu, kde se ocitáme v nějakém pražském salonu, se dovídáme, že si Bohuš Katušku vzal za ženu. A zde se můžeme vrátit k začátku povídky a tomu, co říkal starý gazda o bouřce, protože Bohuš Sokol jistě nezapomene na bouřku, která ho dovedla k této rodině a hlavně k jeho lásce Katušce, stejně tak, jako všichni, kteří se s ním setkali, na něj nezapomenou.

Nadšení romantiků pro venkov Němcová ukazuje ve všech svých povídkách, ale pouze v této předvádí venkov slovenský a to nejspíše tak, jak ho sama poznala při svých cestách, v čemž můžeme vidět také romantický prvek, tedy ten, že autorka psala o vlastní zkušenosti. Mimo jiné nám zde Němcová ukazuje také svou zálibu v botanice a hlavně znalost květin, jejichž názvy uvádí česky, slovensky nebo latinsky.

---

⁸⁹ Němcová, Božena. Chyže pod horami. Praha : Vydavatelstvo Družstevní práce v Praze, 1950. s. 28.

⁹⁰ Němcová, Božena. Chyže pod horami. Praha : Vydavatelstvo Družstevní práce v Praze, 1950. s. 40.

Pan učitel (1859)

V této povídce autorský vypravěč, malá dívka, představuje venkovského učitele. Je to starší muž, který má rád svou vlast, rozumí si s dětmi a dokáže je svými příběhy zaujmout. Romantické prvky zde můžeme najít právě v postavě učitele, spíše tedy v jeho způsobu vyučování. Své žáky učí kromě nejpotřebnějších dovedností také českým dějinám a zeměpisu. Ukazuje jim svou lásku k vlasti a jak říká malá Bětuška „...*pěkné domácí pověsti nám povídal; anebo hádankami, jichž na sta sepsaných měl, mysl naši bystřil a nás rozesmával.*“⁹¹ Stejně jako romantikové a také Němcová se tedy zabýval sbíráním národních pověstí, písní či hádanek, skrze než vštěpoval svým žákům vědomosti. Když děti vyrostly a staly se z nich hospodáři, bylo na jejich vesnici vidět, že si vzaly k srdci učitelovi rady a při řízení vesnice se podle nich řídily. „...*ale co jsou ti mladší hospodáři, to jsou jiní chlapíci. A to je všecko, že tu mají hodného učitele...*“⁹²

Ukazuje se nám tedy, jak je důležité vzdělání a že i obyčejný venkovský učitel může velmi ovlivnit budoucí život dětí, které učí a tím i chod celé vesnice.

---

⁹¹ Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 25.

⁹² Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. s. 28.

6. ZÁVĚR

Na textech Boženy Němcové je vidět, že nepsala výhradně pod vlivem nějakého literárního proudu, ale především o lidu a pro lid. Ve všech můžeme vidět inspiraci soudobými literárními tendencemi, ať už jsou to její báchorky, obrazy ze života či povídky. Její povídky sice do české literatury nepřinášejí něco výrazně nového a odlišného, přesto ji obohatily a staly se její významnou součástí, stejně jako samotná Němcová, která byla ve své době asi tou nejvýraznější ženou-spisovatelkou. Její vypravěčské nadání, znalost a záliba v lidových vyprávěních jí umožnily podat příběhy tak, jak si je lidé při svých setkáních vyprávěli, poutavě a detailně.

Romantismus a jeho prvky jsou v povídkách Boženy Němcové patrné, v některých je jich více (např. *Sestry*, *Čtyry doby*), v jiných méně a spíše se řadí k obrazům ze života (např. *Dlouhá noc*, *Čertík*). Z romantických motivů využívá hlavně takové, kterým její čtenáři rozumí, protože své texty psala hlavně pro venkovský lid, se kterým se setkávala při svých cestách. Její texty neobsahují složité metafory či alegorie a hlavní hrdinové svůj boj se světem ve většině případů vyhrávají.

Konkrétně v povídkách převládá inspirace lidovým vyprávěním, časté je zde zobrazení venkovských tradic a zvyků. Tyto hodnoty romantikové vyzdvihovali, venkov byl pro ně něčím nezkaženým k čemu se často obracely. Za důležité národní hodnoty považovaly jazyk a lidové obyčejy.

Dalším motivem je láska, která je nejčastěji mezi venkovským lidem. Vyšší společnost bývá romantiky zobrazována jako špatná a zkažená, a proto v ní nemůže skutečná láska vzniknout. Němcová předvádí lásku mezi mladými lidmi, která postupně narůstá v opravdový a hluboký cit. Venkovský lid se zamilovává skutečně a napořád. Láska v povídkách je téměř výlučně duševní, pouze v povídce *Sestry* je tato láska také fyzická a pak končí tragicky. Kromě lásky mezi milenci můžeme v těchto příbězích vidět i

lásku mezi přáteli či sourozenci, která bývá mnohdy stejně silná. Jsou schopni se pro druhého obětovat a jsou vždy připraveni příteli pomoci.

Romantismus vidíme také v hlavních postavách. U Němcové jsou to nejčastěji ženy, neohrožené hrdinky, které bývají osamoceny a musí se postavit celé vesnici nebo rodině. Mívají vedle sebe alespoň jednoho člověka, který jim pomáhá. Nejčastěji jsou to dívky, ale v některých povídkách dokonce i muži, například je to Burkhard v *Sestrách*. Tyto postavy bývají kvůli svým vlastnostem vyčleněny ze společnosti, ale nebývají to vlastnosti špatné, jen takové, které ostatní nemají rádi. Někdy bývají odlišeny i fyzickým vzhledem, buď, že jsou hezčí než ostatní ve vesnici a to je ve většině případů, nebo naopak ošklivé. Je také zajímavé, že Němcová popisuje téměř všechny dívky podobně, mnohá z nich má dlouhé černé vlasy, velké tmavé oči a obočí a bývají nejkrásnějšími dívkami z celého okolí. Od tohoto popisu se liší Hedvika v povídce *Sestry*, která byla také velmi krásná, ale na rozdíl od většiny postav měla zlaté vlasy a světlejší oči. Také jako jediná podlehla svodům lháře a podlehla fyzické lásce. V povídkách „se ke slovu propracovává zvláštní „němcovské“ já – poměřuje se se světem, který má sice rysy dobové skutečnosti, ale zároveň je pro já lidské bytosti světem úplným, celým, světem jako problémem k řešení. Subjekty těchto próz ... jsou zvláštní proto, že se často dokážou poměřit se světem úspěšně.“⁹³

Autorský vypravěč s hlavními postavami často soucítí nebo svým komentářem naznačuje čtenáři, jak se bude příběh dále vyvíjet. Někdy vypráví v 1. formě, často ale převypráví příběh, který slyšel, nebo kterého byl svědkem a stává se také účastníkem děje. Stejně, jako jsou hrdiny příběhů nejčastěji dívky, tak i vypravěč bývá v ženském rodě.

Ostatní romantické motivy jsou zde zastoupeny v menší míře, ale přesto jsou zřetelné. Jsou to například typická tajemná místa, noční prostředí, motiv poutníka či

---

⁹³ Kalivodová, Eva. *Sestry: rodové přepsání české romantické povídky*. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 59.

osudové směřování postav a další. Božena Němcová tedy romantismem jistě ovlivněna byla a na jejích povídkách jsme se o tom přesvědčili. Také byla ovlivněna svým životem, který měl jisté romantické rysy, ale především to byl venkovský lid, ve kterém, jako jiní romantikové, viděla nezkažené a přirozené hodnoty, které bylo v její době potřeba vyzdvihovat.

7. POUŽITÁ LITERATURA

Primární literatura:

Němcová, Božena. Dobrý člověk a jiné povídky. Osmé vydání. Praha : L. Mazáč, 1941. 242 s.

Němcová, Božena. Chýše pod horami a jiné povídky. 1. vydání. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. 454 s.

Němcová, Božena. Chyže pod horami. Praha : Vydavatelstvo Družstevní práce v Praze, 1950. 70 s.

Němcová, Božena. Pan učitel a jiné povídky. 2. vydání. Praha : L. Mazáč, 1926. 206 s.

Němcová, Božena. Pohorská vesnice, V zámku a v podzámčí. Vydání druhé. Praha : Československý spisovatel, 1984. 300 s.

Němcová, Božena. Povídky. Praha : Jan Leichter. 443 s.

Sekundární literatura:

Fischer, Ernst. Původ a podstata romantismu. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1966. 245 s.

Haman, Aleš. Česká literatura 19. století. Vydání 1. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2002. 236 s. ISBN 80-7040-539-2.

Haman, Aleš. Nástin dějin české literární kritiky. 1. vydání. Jinočany : Nakladatelství H&H, 2000. 131 s. ISBN 80-86022-63-3.

Hrbata, Zdeněk. Romantismus a Čechy. Vydání první. Jinočany : Nakladatelství H&H, 1999. 193 s. ISBN 80-86022-58-7.

Hrbata, Z., Procházka, M. Romantismus a romantismy. První vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2005. 417 s. ISBN 80-246-1060-4.

Janáčková, Jaroslava. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. II díl, Od romantismu do symbolismu (19. století), s. 205-441. ISBN 80-7106-308-8.

Justl, Vladimír (red.) Božena Němcová ve vzpomínkách. Vydání první. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. 144 s.

Kalivodová, Eva. Sestry: rodové přepsání české romantické povídky. In Božena Němcová a její Babička. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 57-69.

Mukařovský, Jan (red.). Dějiny české literatury II. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé Akademie věd, 1960. 685 s.

Šmahelová, Hana. Autor a subjekt v díle Boženy Němcové. 1. vyd. Praha : vydavatelství Karolinum, 1994. 209 s. ISBN 80-7184-003-3.

Štěpánek, Vladimír. Z dějin obrozenské literatury. Vydání první. Praha : Československý spisovatel, 1988. 220 s.

Vlašín Štěpán (red.). Slovník literární teorie. 2. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1984. 468 s.